

فصلنامه جامعه‌شناسی سبک زندگی، سال سوم، شماره نهم، بهار و تابستان ۹۶، صفحات ۳۵-۷۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۴/۰۱ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۰۹/۲۵

مطالعه کیفی سبک‌های فراغتی جوانان شهر شیراز

صدیقه شعاع^۱

مهران سهراب‌زاده^۲

چکیده

اوقات فراغت از موضوعات مهم جامعه‌شناسی است. این مطالعه با روشی کیفی در صدد تبیین سبک‌های گذران اوقات فراغت به عنوان بخش مهمی از سبک زندگی است. بر این اساس با روش نظریه زمینه‌ای با ۳۵ نفر از جوانان ۱۷ تا ۳۷ ساله شهر شیراز در سال ۱۳۹۶ مصاحبه نیمه ساخته انجام گرفت که برای گزینش آنها روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. در این مطالعه داده‌های حاصل از مصاحبه با روش کدگذاری نظری تجزیه و تحلیل گردید. در بررسی عوامل موثر بر نحوه گذران فراغت پنج مقوله سرمایه‌های اقتصادی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، مناسبات خانوادگی (وضعیت تاهل، داشتن فرزند و رضایت از زندگی زناشویی)، و عوامل زمینه‌ای (سن و جنس) و در بررسی پیامد انتخاب سبک فراغتی مخاطبین پنج مقوله اجتماعی شدن، هویت‌یابی، بالا رفتن توانایی، کسب لذت و سلامت جسمی و روانی استخراج شد. همچنین در این مطالعه مقوله فراغت پدیده‌ای منعطف و متأثر از سرمایه‌های خانواده به عنوان مقوله هسته‌ای تشخیص داده شد که حاکی از آن است که گرچه کنشگران دارای قدرت آزادی و انتخاب هستند و تنوع فعالیت‌های فراغتی زیاد است اما عوامل ساختاری انتخاب‌های کنشگران را محدود نموده است و ناچارنموده با توجه به سرمایه‌های موجود به سبک زندگی متمایزی گرایش یافته و الگوی گذران فراغت ویژه‌ای را برگزینند.

کلید واژه‌ها: اوقات فراغت، الگوهای فراغتی، فرهنگ، سرمایه، سبک زندگی.

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه کاشان (نویسنده مسئول) shoaae@gmail.com

۲. استاد و عضو هیئت علمی گروه جامعه‌شناسی دانشگاه کاشان ms3102002@yahoo.com

مقدمه

مطالعه اوقات فراغت^۱ و نحوه گذران آن از موضوعاتی است که امروزه جایگاه مهمی در زندگی مردم و سیاست‌گذاری‌های فرهنگی جامعه به خود اختصاص داده و خصوصاً پس از انقلاب صنعتی توجه اندیشمندان زیادی را به خود معطوف داشته است. برخی از پژوهشگران بر این باورند که گذران اوقات فراغت خاص جامعه صنعتی است اما برخی دیگر معتقدند که فراغت در تمام مراحل تاریخی زندگی بشر وجود داشته و خاص زمان مشخصی نیست. اما در هر دوره‌ای نگرش گروه‌های مختلف مردم به آن متفاوت بوده است. چنانچه در جوامع سنتی تفکیک ویژه‌ای بین کار و فراغت وجود نداشته، فراغت هم زوج کار بوده و به عنوان بخشی از زندگی فرهنگی محسوب می‌گردیده است (سعیدی، ۱۳۸۷: ۳۲؛ شیخ، ۱۳۷۵: ۵؛ تورکیلد ستون، ۲۰۰۱: ۶۴).

پیدایش اوقات فراغت در مفهوم جدید آن به انقلاب صنعتی باز می‌گردد. فراغت در این معنا واقعی است کاملاً تازه که با جامعه صنعتی، رشد اقتصادی، افزایش دستمزد ها و گسترش پدیده شهرنشینی و وسایل تفریح و سرگرمی به وجود آمده است و با برانگیختن نظر جامعه شناسان به موضوع مهمی در حوزه جامعه‌شناسی تبدیل شده است (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱: ۴۹؛ فکوهی و انصاری مهابادی، ۱۳۸۲: ۶۲). در این دوران نگرش به اوقات فراغت تغییر یافته و در مقابل کار قرار می‌گیرد و به معنای

---

۱ Leisure

۲ Torkildsen

زمان آزادی^۱ تلقی می‌شود که فرد با توجه به شرایط و موقعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی به دنبال علایق دلخواه خود می‌رود و عمل غیر موظف و مشخصی را انجام می‌دهد. همچنین در این دوران فراغت به حوزه تضاد های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی تبدیل می‌شود که به شکل ستیز اتحادیه‌های کارگری و مدیریت کارخانه‌ها و کار فرماها تجلی می‌یابد (زاهد زاهدانی، ۱۳۹۱: ۹۰).

در دوران مدرن به تدریج که ساخت اقتصادی تغییر یافته و بازار های مصرفی تشکیل شده حوزه فراغت برای اقشار مختلف به وجود آمده است (سعیدی: ۳۲: ۱۳۸۷). مکان تولید از مصرف متمایز شده و نقش‌های تولیدی خانواده به لحاظ جغرافیایی، زمانی و ساختاری از بین رفته است (علوی زاده، ۱۳۸۵: ۶۳). با این تغییر آن چه مبنای تمایز و تفاوت بین طبقات اجتماعی است مصرف است. و انواع مصرف باعث شکل گیری سبک‌های مختلفی در گذران اوقات فراغت شده است.

اوقات فراغت نزدیک ترین پیوند را با زندگی فرهنگی افراد دارد و افراد شخصیت و ذایقه خود را در نحوه گذران اوقات فراغت خود جلوه گر می‌کنند. سرمایه‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی با تعیین چارچوب‌هایی، انتخاب‌های افراد را تحت تأثیر خود قرار داده. و سبب داشتن نوع خاصی از سبک زندگی می‌شود. مفهوم سبک‌ها و الگو های فراغتی و مباحث مرتبط با آن به دنبال ارایه تفسیر منسجمی از هویت اجتماعی در چارچوب مدرنیته جدید به وجود آمده و در رابطه با نحوه مدیریت و مصرف هر چه بیشتر کالاها و مرتبط با مسایل فرهنگی جامعه تشکیل و به عنوان یک روش زیستن و بیان کنش فردی و اجتماعی جزئی از نظام فرهنگی است (ریتزر،

^۱ opportunity for free time

۱۳۷۴:۱۳۵). در واقع حوزه فراغت از عرصه‌های انتخاب آزادانه فردی و از حوزه‌های مهم در مطالعات سبک زندگی و در واقع این اصلی‌ترین حوزه تحلیل‌های سبک زندگی است که در آن افراد کلیشه‌ها، الگوها و قواعد خاص سبک زندگی را بازگو می‌کنند (ربانی و شیری، ۱۳۸۸:۲۱۱).

تعاریف مختلفی از اوقات فراغت ارائه شده است در فرهنگ عمید فراغت به معنای آسودگی و آسایش و آسودگی از کار و شغل آمده است (عمید، ۱۳۷۸:۹۰۶). به نظر الن بیرو^۱ نیز اوقات فراغت دربرگیرنده مجموعه‌ای از اشتغالات است که فرد با کمال میل بدان می‌پردازد. خواه به منظور استراحت، خواه برای ایجاد تنوع و خواه با هدف گسترش اطلاعات و آموزش خویشتن و خواه برای مشارکت اجتماعی آزاد، بعد از آنکه از الزامات حرفه‌ای، خانوادگی و اجتماعی فارغ گشت (بیرو، ۱۳۸۴:۲۰۳).

فلچر^۲ و همکارانش فراغت را به دو دسته ساخت یافته^۳ و ساخت نیافته، لیونک و لی^۴ به دو دسته مردم محور^۵ و مکان محور^۶ نیولینگر^۷ به فعال و غیر فعال تقسیم کرده‌اند (فیض، ۱۳۸۶:۲۴؛ ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۳:۷۳). دومازیه^۸ نیز طبقه‌بندی جامعی از فراغت ارائه کرده است که شامل فراغت‌های جسمانی، هنری، علمی، فکری

۱ Birou

۲ Felcher

۳ structured

۴ Lee Young and Lee

۵ People-centered

۶ Place center

۷ Neulinger

۸ Dumazedier

و اجتماعی است (تیپا، ۱۳۸۸: ۸۸). همچنین اندیشمندان کارکردها و اهمیت زیادی برای فراغت قایل شده‌اند بطوری که به عقیده روجک^۱ فراغت به اندازه سلامت و آموزش می‌تواند بر کیفیت زندگی تأثیر گذار باشد (روجک، ۱۳۸۸: ۱۱)، و یا بر اساس نظر الفرد لوید^۲ وسیله رسیدن به فرهنگ دموکراتیک است و بنا بر اندیشه هانیکات^۳ سبب ایجاد خلاقیت می‌گردد (هانیکات، ۱۹۸۸: ۱۰۴-۱۳۰).

در این مطالعه شهر شیراز به عنوان یکی از کلان شهرهای مهم کشور که دارای درصد بالایی از جمعیت جوان می‌باشد و همچنین تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که این شهر تحت تأثیر مدرنیته قرار دارد به عنوان جامعه هدف انتخاب گردیده است. بررسی الگوهای سبک‌های متفاوت فراغتی در میان دختران و پسران جوان موضوعی بسیار با اهمیت در سیاست‌گذاری‌های اجتماعی است و چنانچه در جامعه شناسی نتوان با جمع‌بندی داده‌های پراکنده و تبیین رفتارهای افراد بر اساس تفاوت‌ها و شباهت‌های معنادار طبقه‌بندی صحیحی به وجود آورد دست‌یابی به معرفت و تبیین اصولی امکان پذیر نمی‌شود. در این مطالعه قصد داریم به روش کیفی به تبیین الگوهای گذران اوقات فراغت به عنوان بخش مهمی از سبک زندگی پرداخته و بررسی نماییم عوامل موثر بر ذایقه و انتخاب الگوی فراغتی جوانان چیست و جوانان با این انتخاب به دنبال دستیابی به چه پیامدهایی هستند.

ادبیات تحقیق

۱ Ruzek

۲ Lloyd

۳ Hunnicutt

پیشینه نظری

در روش کیفی و نظریه زمینه‌ای، مطالعه از یک نظریه شروع نمی‌شود بلکه تحقیق از یک حوزه مطالعاتی شروع می‌شود و فرصت داده می‌شود تا آنچه متناسب و مربوط به آن است خود را نشان دهد (استروس و کرین، ۱۳۸۵: ۲۲). اما از آنجا که به قول فترمن^۱ محقق کیفی باید با ذهنی باز وارد میدان شود و نظریات می‌توانند به عنوان راهنمای عمومی پژوهش کیفی در نظر گرفته شوند (محمد پور و همکاران، ۱۳۸۸: ۷۳) در این مطالعه جهت ایجاد حساسیت نظری و کمک به باز بودن ذهن نظریات مرتبط مورد بررسی قرار می‌گیرد.

اندیشمندان مختلفی به موضوع اوقات فراغت توجه کرده‌اند و هر کدام این موضوع را از زاویه‌ای مورد بررسی و کنکاش قرار داده‌اند. در گذشته بسیاری از مفاهیم جامعه‌شناسی توسط تبیین‌های مارکسیستی مبتنی بر جایگاه افراد در نظام تولیدی و مفهوم طبقه صورت می‌گرفته است و حتی گاهی به اشتباه، سبک زندگی را معادل فرهنگ و یا طبقه در نظر می‌گرفتند (هندری و دیگران، ۱۳۸۱: ۲۲۸). در دوران کنونی، تیپولوژی‌های سنتی مانند طبقه که مبتنی بر موقعیت اقتصادی و جایگاه شغلی هستند دیگر قادر به تبیین کامل شرایط جدید نبوده و از این رو تبیین این ویژگی‌ها در میان گروه‌های مختلف اجتماعی به سنخ‌شناسی و طرح مفاهیم جدید نیاز دارد که عمدتاً به جنبه‌های مصرفی کنش اجتماعی ارتباط دارد که بخش قابل توجهی از آن مختص مصرف فراغتی می‌باشد (شکوری، ۱۳۸۷: ۱۳۰). در واقع جهت‌گیری نظریه‌های معاصر و پس از جنگ جهانی با اهمیت حوزه مصرف باعث شده است سبک زندگی

1. Fetterman

به دلیل خصوصیت جامع‌تر و انعطاف پذیرتر مورد توجه قرار گیرد (اباذری و چاوشیان، ۱۳۸۱:۶؛ فاضلی، ۱۳۸۲:۶۲). بر این اساس بک^۱ معتقد است جامعه به سمت دوره جدیدی در حرکت است که در آن جایگاه ساختاری افراد تأثیر چندانی روی فرصت‌های زندگی آنها ندارد و از این رو طبقه مبنای مناسبی برای تشخیص تمایز و تشخیص نیست (بک، ۱۹۹۲) لذا در این خصوص برخی از اندیشمندان با تمرکز بر مفهوم سبک به تمایزهای ناشی از مصرف توجه می‌کنند (گیدنز، ۱۹۹۱؛ بوردیو، ۱۹۸۴؛ ترنر، ۱۹۹۸). در این رابطه زیمل^۲ سبک زندگی را کل به هم پیوسته صورت‌هایی می‌داند که افراد یک جامعه مطابق انگیزه‌های درونی و سلیق خود و به واسطه تلاشی که برای ایجاد توازن میان شخصیت ذهنی و زیست محیط عینی و انسانی خود انجام می‌دهند برای زندگی انتخاب می‌کنند (مهدوی کنی، ۱۳۸۶:۲۰۵) و بر سبک زندگی را معرف قشر اجتماعی می‌داند و آن را چیزی معرفی می‌کند که مرزهای نامشخص موقعیت و قشر اجتماعی را تعیین می‌کند (سایرا، ۱۹۹۶:۵). و بوردیو سبک زندگی را فعالیت‌های نظام مندی می‌داند که از ذوق و سلیقه ناشی می‌شود و بیشتر جنبه عینی و خارجی داشته و در عین حال که به صورت نمادین به افراد هویت می‌بخشد در میان اقشار جامعه تمایز ایجاد می‌کند (بوردیو، ۱۹۸۴:۲۸۵).

اوقات فراغت و نحوه گذران آن از شاخص‌های مهم سبک زندگی است و در این حوزه افراد الگوها و قواعد خاص سبک زندگی و هویت اجتماعی خود را بازگو

---

۱ Beck

۲ Simme

۳ Weber

۴ Thyra

می‌کنند. تشدید پیامدهای مدرنیته و وقوع تحولات بنیادین در چند دهه اخیر نظریه اجتماعی را به سمت پذیرش نقش فزاینده سبک زندگی در برساختن هویت‌های شخصی و اجتماعی سوق داده است و در نتیجه همین امر رابطه بین سبک زندگی و سرمایه فرهنگی را به موضوعی محوری تبدیل نموده است

و بر با به کارگیری اصطلاح سبک زندگی توجه خود را به مصرف معطوف می‌کند و معتقد است درون هر قشری امکانات و پتانسیل‌هایی وجود دارد و افراد هر طبقه با سبک‌های متفاوت زندگی خود را از دیگران متمایز می‌کنند (تامین، ۱۳۷۸: ۱۳۴). وی با طرح گروه‌های منزلتی، راه را برای مطالعات سبک زندگی و فراغت و اهمیت دادن به آن باز کرده است (کاتز و گرو، ۱۹۹۹: ۶۲۷-۶۴۶) و بلن نیز در کتاب نظریه طبقه مرفه به سوی جامعه فراغتی، این نظریه را مطرح کرد که اعضای این طبقه برای نمایش و کسب منزلت اجتماعی بالاتر در مصرف و به ویژه فراغت و تن آسانی زیاد روی می‌کنند (وبلن، ۱۳۸۳: ۶۹) از نظر وبلن افراد با مصرف چشمگیر، فراغت چشمگیر تظاهری و نمایش چشمگیر تلاش می‌کنند تا خود را برتر جلوه دهند و برای خودشان نیز ارزش بیشتری قایل شوند (کوزر، ۱۳۸۰: ۳۶۱).

گیدنز^۲ سبک زندگی را مجموعه نسبتاً هماهنگی از رفتارها و فعالیت‌های یک فرد معین در جریان زندگی روزمره می‌داند (گیدنز، ۱۳۸۲: ۱۲۱). و بوردیو به شکل ویژه‌ای به بررسی در خصوص اوقات فراغت و سبک زندگی پرداخته است. در این

۱. Kats & Gerro

۲. Veblen

۳. Giddens

مطالعه نظریه بوردیو به عنوان چارچوب نظری پژوهش انتخاب و مورد استفاده و بررسی قرار گرفته است.

بوردیو با ترکیب نظرات مارکس و وبر مفهوم طبقه مارکس را مبنای کار خود قرار می‌دهد وی مانند وبر برای عوامل فرهنگی ارزش زیادی در نظر گرفته و سلیقه و سبک زندگی را شاخص طبقاتی محسوب می‌کند و معتقد است سبک‌های زندگی می‌توانند به بهترین وجه خود را در مجموعه متنوعی از فعالیت‌های فراغتی مانند ورزش، مطالعه، موسیقی، تئاتر، سینما و غیره نشان دهد. از نظر او سبک زندگی ارتباط تنگاتنگی با مصرف فرهنگی دارد. افراد با خرید و مصرف محصولات فرهنگی خود را از دیگران متمایز می‌کنند و با انتصاب ویژگی‌های مشابه، یک گروه اجتماعی تشکیل می‌دهند که آنها را دارای سبک زندگی مشابهی می‌کند. بوردیو سرمایه فرهنگی را از شاخصه‌های مهم سبک زندگی و برخاسته از ذائقه و قریحه فرهنگی می‌داند و معتقد است پیشینه خانوادگی، آموزش و مدت زمان قرار گرفتن افراد در معرض آثار فرهنگی بر انتخاب‌های فرهنگی آنها اثر می‌گذارد. او معتقد است که پرورش شخص در خانواده و طبقه خاص، بر انتخاب اوقات فراغت فرد بسیار تأثیرگذار است و علایق و سلیقه‌ها، خواست‌ها و برداشت‌های مربوط به فعالیت‌های فراغت، در دوران کودکی و در درون خانواده‌ها و در محیط اجتماعی پیرامون آن فرا گرفته می‌شود (هی وود و همکاران، ۱۳۸۰: ۳۵۵).

به نظر بوردیو در عرصه اوقات فراغت و سبک زندگی در هر میدان، سرمایه‌هایی شکل می‌گیرد که سبک زندگی خاصی را به صورت عادت واره به وجود می‌آورد (خواجه نوری و مقدس، ۱۳۸۷: ۱۴۱) او مفهوم عادت واره را به عنوان عنصر تمایز بخش طبقات مطرح می‌کند و معتقد است افرادی که در ساختار اجتماعی موقعیت یکسانی را اشغال می‌کنند منش و ذایقه مشابهی دارند (بوردیو، ۱۳۹۳: ۲۹) و معتقد است فراغت رابطه مستقیمی با طبقه اجتماعی دارد و به بررسی رابطه سلیقه افراد در میدان‌های مختلف و جایگاه طبقاتی آنها می‌پردازد (بوردیو، ۱۳۹۳: ۴۴).

پیشینه تجربی

در بحث پیشینه تجربی نیز مطالعات داخلی و خارجی فراوانی در خصوص نحوه گذران اوقات فراغت و ارتباط آن با متغیرهایی جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی انجام شده است. اما در این مطالعات بیشتر به بررسی فراغت‌های رایج پرداخته شده است و به علل و پیامدهای آن کمتر توجه شده است.

فردرو (۱۳۷۸) به بررسی ارتباط بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی، منطقه مسکونی، تحصیلات و مصرف کالاهای فرهنگی پرداخته است و به ارتباط معناداری دست یافته است. سازمان ملی جوانان (۱۳۸۱) در بررسی خود به این نتیجه دست یافت که تمایل به گذران اوقات فراغت بین سه قشر پایین، متوسط و بالای جامعه تفاوت چندانی وجود ندارد. فکوهی و انصاری مهابادی (۱۳۸۲) در بررسی نقش و تأثیر گذاری اوقات فراغت بر شکل‌گیری شخصیت افراد و ایجاد و پیدایش گونه‌های شخصیتی نشان دادند دختران طبقه بالا عکس طبقه پایین که فراغتی کم تنوع دارند از تنوع فراغتی بیشتری برخوردار است و علاوه بر گذراندن اوقات فراغت در خانه در خارج از خانه

نیز فعالیت زیادی دارند. رفعت جاه (۱۳۸۵) نیز در مطالعه خود به این نتیجه رسیده است که دگرگونی‌های دوره اخیر سبب ایجاد تغییراتی در الگوی مصرف و سبک زندگی خانواده‌ها شده است و اوقات فراغت از شکل انفعالی و درون‌خانگی خارج گشته و به صورت فعال و برون‌خانگی ظاهر شده است. منادی (۱۳۸۶) به این نتیجه دست یافته است که الگوهای گذران اوقات فراغت جوانان متفاوت از والدینشان و متاثر از تحصیلات والدین است. شکوری (۱۳۸۷) در بررسی الگوهای فراغتی جوانان شهر تهران ذائقه ماهواره‌ای و موسیقی‌ای آنها را مورد مطالعه قرار داده است که نتایج تحلیل داده‌ها در این مطالعه گویای آن است که علایق و ذایقه‌های افراد مورد بررسی دارای الگو و قاعده خاصی بوده و از جایگاه آنها در ساخت اجتماعی تأثیر می‌پذیرد و در تحقیقاتش به این نتیجه رسیده است که بین گوش دادن جوانان به موسیقی‌های غربی با سرمایه فرهنگی همبستگی مثبت و بالایی وجود دارد و بین علاقه به موسیقی محلی اقوام ایرانی با سرمایه آموزشی همبستگی منفی برقرار است. تپیا (۱۳۸۸) نشان می‌دهد که هر چه پایگاه اجتماعی و اقتصادی دانشجویان بالاتر باشد از میزان فراغت آنها کاسته می‌شود. ربانی و شیری (۱۳۸۸) به نقش تعیین‌کننده طبقه اجتماعی و ترکیب همزمان جنسیت با طبقه اجتماعی در خصوص تمایز و تفاوت گذران اوقات فراغت اشاره نموده‌اند. ابراهیمی و بهنوئی‌گدنه (۱۳۸۸) نیز علاوه بر تأثیر متغیرهای پایگاه اجتماعی و اقتصادی و جنسیت به این نتیجه رسیدند که فراغت با تحصیلات افراد همبستگی دارد. حیدرآبادی (۱۳۹۰) در بررسی خود به این نتیجه رسیده است که بین تحصیلات افراد و میزان گرایش آنها به موسیقی غربی تفاوت معناداری وجود دارد و این همبستگی منفی است بدین معنا که هر چه میزان تحصیلات بالاتر باشد

میزان گرایش به سمت این نوع موسیقی کم تر است. پهلوان و برزیگر (۱۳۹۰) در بررسی گرایش دختران مقطع متوسطه شهرستان امل به گذران اوقات فراغت به این نتیجه رسیدند که الگوهای اوقات فراغت دختران جوان شهری در بین اقشار متوسط از شکل انفعالی و درون خانگی به شکل فعالانه و بیرون خانگی متمایل شده است. ادیسی و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده‌اند که فراغت‌های فکری متأثر از سرمایه‌های فرهنگی است. لطفی‌زاده (۱۳۹۱) در بررسی رابطه وضعیت گذران اوقات فراغت جوانان شهری با پایگاه اقتصادی و اجتماعی آنها دریافت وضعیت اقتصادی و اجتماعی افراد بر نحوه گذران فراغت آنها موثر است و میانگین فراغت در بین زنان و مردان تفاوت معنا داری دارد. جعفری و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که ساعت فراغت در اقشار پر درآمد بیش از افراد کم درآمد است همچنین تمایل افراد پر درآمد به رفتن به تئاتر بیش از اقشار کم درآمد می‌باشد.

در مطالعات خارجی نیز یافته‌های کاریگان^۱ (۱۹۹۷) و ابرکامی^۲ (۲۰۰۰) نشان دادند که الگوی فراغت مسلط به خصوصی سازی خانواده گرایش دارد یعنی عقب نشینی به طرف خانواده و صرف اوقات فراغت در خانه (کاریگان، ۱۹۹۷: ۹۶-۱۱۴) (ابرکامی و همکاران، ۲۰۰۰، ۳۴۱). نورث و هارگریوز^۳ (۲۰۰۰) به بررسی رابطه تحصیلات با ذائقه موسیقایی پرداختند و این نتیجه رسیدند که افراد دارای مدرک

---

۱. Corrigan

۲. Abercombie

۳. North & Hargreaves

تحصیلی بالایی کارشناسی ارشد و دکترای طرفدار موسیقی اپرا، جاز و کلاسیک بودند، و تعداد زیادی از طرفداران موسیقی پاپ، دیپلمه و تعداد زیادی از طرفداران موسیقی محلی و غربی هیچ گونه مدرک تحصیلی نداشتند (نورث و هارگ ریوز، ۲۰۰۰: ۲۵۵-۲۷۲). دومازیه^۱ (۲۰۰۰) به این نتیجه رسیده است که نحوه صحیح استفاده از اوقات فراغت به آموزش و رشد فرهنگی بستگی دارد و انسان مدرن هزینه بیشتری را به فراغت اختصاص می‌دهد و الگوهای فراغت بر حسب طبقات مختلف متفاوت است (ادریسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۱)، استرسین^۲ و همکاران (۲۰۰۸) نشان دادند که جوانان ۲۰ تا ۲۵ ساله تحت تأثیر وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده و محیط خود به سمت انواع فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی سوق می‌یابند. افرادی که به سطوح پایین و متوسط تعلق دارند بیشتر به سمت فعالیت‌های ساده‌تر مثل بازدید از نمایشگاه‌ها یا تئاترهای خیابانی که کم هزینه است می‌روند و جوانان مرفه‌تر بیشتر زمان خود را در گالری‌های خصوصی و سالن‌های نمایشی مانند اپرا و تئاترهای حرفه‌ای می‌گذرانند (استرسین و همکاران، ۲۰۰۸: ۲۵۹۶-۲۶۰۹).

روش بررسی

با توجه به این که هدف از روش کیفی درک جامع الگوهای پدیدارها است در این بررسی جهت مطالعه سبک‌های فراغتی جوانان از روش کیفی و نظریه زمینه‌ای^۳

۱ Dumazedier

۲ Ester Cerin

۳ Ground theory

گلاسر و اشتروس^۱ به منظور راهبرد اجرای این پژوهش استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش جوانان ۱۷ تا ۳۷ ساله شهر شیراز در سال ۱۳۹۶ هستند همچنین نمونه استفاده شده نمونه‌ای غیر احتمالی است که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند^۲ یا نظری انتخاب شده‌اند. در این شیوه نمونه‌گیری تعداد افراد مورد بررسی به اشباع نظری^۳ سؤال‌های مورد بررسی بستگی دارد. بر این اساس با ۳۵ نفر از جوانان مصاحبه شده است. در این مصاحبه‌ها. به منظور تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از نظریه زمینه‌ای گلاسر و اشتروس سه مرحله کد گذاری باز (استخراج مفاهیم اولیه)، کد گذاری محوری (استخراج مقولات عمده) و کد گذاری گزینشی (تعیین مقوله هسته نهایی) انجام شد.

جهت تعیین اعتبار طرح نظری در تحقیقات کیفی روش‌های متعددی وجود دارد یکی این است که به عقب برویم و نظریه خود را با داده‌های خام مقایسه کنیم. یعنی به نوعی تحلیل سطح بالا دست بزنیم و دیگر آن است که داستان را برای کسانی که با آنها مصاحبه کرده‌ایم بازگو کنیم یا بخواهیم آن را بخوانند. بعد از آنها بخواهیم درباره آن نظر دهند. طبعاً نظریه ما با تمام وجوه همه موارد منطبق نمی‌شود زیرا تاویل داده‌ها است. اما در معنای عام‌تر، مصاحبه شونده‌گان باید بتوانند خود را در داستانی که گفته می‌شود باز شناسند در این پژوهش از این دو تکنیک استفاده شده است و همچنین سعی شده است تا حد امکان سعی شده است از دخالت دادن پیش فرض‌ها

---

۱. Glaser and Strauss

۲. Purposive sampling

۳. Theatrical saturation

جلوگیری شود.

یافته‌ها

الف) مشخصات آزمودنی‌ها

جدول شماره (۱) مشخصات فردی آزمودنی‌ها را نشان می‌دهد همان طور که در این جدول مشاهده می‌شود حدود نیمی از مخاطبین را زنان و نیم دیگر آن را مردان تشکیل می‌دهند که در این میان ۶۰ درصد مجرد و ۴۰ درصد متأهل و ۳۱ درصد دارای فرزند می‌باشند همچنین پاسخگویان از وضعیت تحصیلی و سنی متفاوتی برخوردارند که از بی‌سواد تا دکتری و از ۱۷ تا ۳۷ سال را در بر می‌گیرد. بعلاوه ۲۸/۵۷ درصد از درآمدهای بالا و پایین و ۴۲/۸۶ درصد از درآمد متوسط دو تا پنج میلیون برخوردارند.

جدول ۱: مشخصات فردی آزمودنی‌ها

سن	فراوانی	درصد	میزان درآمد	فراوانی	درصد
۲۰-۱۷	۷	۲۰	تا دو میلیون تومان	۱۰	۲۸/۵۷
۲۹-۲۱	۱۳	۳۷/۱۴	دو تا پنج میلیون تومان	۱۵	۴۲/۸۶
۳۷-۳۰	۱۵	۴۲/۸۶	بیش از پنج میلیون	۱۰	۲۸/۵۷
کل	۳۵	۱۰۰	کل	۳۵	۱۰۰
جنسیت	فراوانی	درصد	وضعیت اشتغال	فراوانی	درصد
زن	۱۸	۵۱/۴۳	شاغل	۱۵	۴۲/۸۶

۵۷/۱۴	۲۰	غیر شاغل	۴۸/۵۷	۱۷	مرد
۱۰۰	۳۵	کل	۱۰۰	۳۵	کل
درصد	فراوانی	وضعیت فرزند	درصد	فراوانی	وضعیت تاهل
۳۱/۴۳	۱۱	دارای فرزند	۶۰	۲۱	مجرد
۶۸/۵۷	۲۴	بدون فرزند	۴۰	۱۴	متاهل
۱۰۰	۳۵	کل	۱۰۰	۳۵	کل
درصد	فراوانی	وضعیت تحصیلی	درصد	فراوانی	وضعیت تحصیلی
۳۱/۴۳	۱۱	دانشجو	۸/۵۷	۳	پیسواد و ابتدایی
۲۲/۸۶	۸	فوق دیپلم و لیسانس	۱۴/۲۹	۵	دانش آموز
۱۱/۴۳	۴	تحصیلات تکمیلی	۱۱/۴۳	۴	دیپلم
			۱۰۰	۳۵	کل

ب) عوامل مؤثر بر نحوه گذران فراغت

در بررسی عوامل مؤثر بر نحوه گذران فراغت پنج مقوله سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، مناسبات خانوادگی (وضعیت تاهل، داشتن فرزند و رضایت از زندگی زناشویی)، و عوامل زمینه‌ای (سن و جنس) استخراج گردید. در این بخش به علت اجتناب از تطویل مقاله تنها برخی از روایت‌های مصاحبه شوندگان آورده می‌شود.

۱- سرمایه اقتصادی

سرمایه اقتصادی به درآمد پولی و همچنین سایر منابع و دارایی‌های مالی گفته می‌شود و تظاهر نهادینه اش را در حقوق مالکیت می‌یابد (بورديو، ۱۹۸۴: ۱۳۷). نتایج نشان داد که با توجه به هزینه بر بودن بسیاری از فعالیت‌های فراغتی افراد با توجه به سرمایه اقتصادی از سبک متفاوتی در فراغت پیروی می‌کنند. در زیرسه روایت از این مقوله بررسی می‌شود.

الف) ویدا ۱۷ ساله و دانش آموز می‌گوید: من بیشتر وقتم را غیر از درس خواندن برای کنکور رمان می‌خونم البته به گیتار هم علاقه داشتم. به زحمت تونستم گیتار هم بخرم یعنی خواهرم که آرایشگره وقتی دید اینقد دوست دارم برای تولدم خرید اما هزینه آموزشش خیلی زیاده. شاید اگه بابام زنده بود می‌تونست بهم بده اما الان واقعا با درآمدی که داریم شدنی نیست. ب) احمد ۲۱ ساله و شاگرد مکانیکی می‌گوید: من تا عصر توی تعمیر گاه هستم. خیلی وقت آزادی ندارم اما دو سه شب توی هفته به باشگاه می‌رم قبلا هم با بچه‌ها خیلی فوتبال بازی می‌کردیم اما الان کم شده باید یک هنری یاد بگیرم بتونم گلیم خودم را از آب بیرون بکشم. ج) مهدیه ۳۱ ساله، متأهل و خانه دار می‌گوید توی اوقات فراغتم تنیس خاکی بازی می‌کنم و به شنا و مطالعه هم علاقه دارم در ضمن عکاس حرفه‌ای هم هستم و دوره‌های مختلفی را گذراندم. خانواده ما زیاد اهل سفر خارجی هست و من دوست دارم از چیزهای جالب عکس بگیرم.

۲- سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی جمع منابع واقعی یا بالقوه‌ای است که حاصل شبکه بادوم روابط کمابیش نهادینه شده آشنایی و شناخت متقابل یا به بیان دیگر، عضویت در یک گروه

است. در این بررسی نمود آن با مشارکت در مراسم، سرکشی و رفت و آمد با دوستان و آشنایان در نظر گرفته شده است در این خصوص علی ۱۸ ساله دیپلم می‌گوید: خانواده ما با دوستان و همکاران پدرم همین‌طور اقوام پدر و مادرم ارتباط زیادی دارد اکثر عصرها و شبها ما یا خونه کسی دعوتیم یا مهمون داریم و یا همگی با هم می‌رویم یک جایی مثل پارک یا خارج شهر.

۳- سرمایه فرهنگی

سرمایه فرهنگی به عنوان شاخصی ترکیبی، شامل بُعد تجسم یافته یعنی تمایل و گرایش‌های ذهنی افراد به مصرف و استفاده از کالا‌های فرهنگی، بعد عینی یعنی مصرف مستقیم کالا‌های فرهنگی و بعد نهادی یعنی مدارک و مدارج تحصیلی افراد است (بوردیو، ۱۹۸۶: ۲۴۶) به عنوان مثال در این خصوص غزل ۲۲ ساله و دانشجو می‌گوید: من به خطاطی، نقاشی و موسیقی علاقه دارم اصلاً می‌دونید جو خونه ما هنری هست. بابام خیلی قشنگ خطاطی می‌کنه تار را هم خیلی خوب می‌زنه من، هم استعداد خوشنویسی دارم از بچگی تا حالا هم موسیقی می‌زنم.

۴- مناسبات خانوادگی

منظور از این مقوله مناسبات و روابط در بین اعضای خانواده، وضعیت تاهل و وجود و تعداد فرزندان، رضایت از زندگی زناشویی و غیره است. هر کدام از این مفاهیم توسط پاسخگویان به عنوان عوامل موثر بر گذران فراغتشان مطرح گردیده است (به عنوان مثال الف) حمیده ۳۱ ساله فوق لیسانس، شاغل، متاهل و دارای فرزند می‌گوید: من دوره مجردی هر روز سوار ماشین میشدم با دوستانم می‌رفتیم تو خیابون دور می‌زدیم، کافی شاپ و رستوران می‌رفتیم کلی خوش بودیم. بعد از ازدواج دیگه

بیشتر با شوهرم این ور و اون ور می‌رفتیم اما یک سالی هست که بچه دار شدم همه چیز خیلی سخت شده دخترم خیلی از وقتم را می‌گیره دیگه فرصت این کارها را ندارم. همچنین ب) محمود ۳۲ ساله لیسانس، متاهل و شاغل می‌گوید: وقت آزادم خیلی کم هست. گاهی عصرها برای خرید خونه با خانمم بیرون می‌رویم گاهی هم به پارک و یا خونه پدر و مادرمون می‌ریم. اکثر شب‌ها هم می‌نشینیم یکی دو تا فیلم سینمایی نگاه می‌کنیم. گاهی هم سریال‌های تلوزیون.

۵- عوامل زمینه‌ای

از جمله مفاهیم زمینه‌ای تأثیر گذار بر نحوه گذران اوقات فراغت می‌توان به جنسیت، سن و وضعیت اشتغال اشاره کرد در این خصوص سه روایت انتخاب شده است. الف) ساناز ۲۵ ساله، مجرد، دیپلم و خانه دار می‌گوید وضعیت ما دخترها اصلاً با پسرها قابل مقایسه نیست اونها خیلی راحت هستند کسی کاری ندارد که شب تا چه ساعتی بیرون هستند راحت با دوستاشون هر جایی که بخواهند جمع می‌شوند. توی خونه هم توقع هزار تا کار ازشون نمی‌ره. ب) احمد ۲۵ ساله لیسانس مدیریت و بیکار: وقتی آدم بعد از این همه تلاش توی این سن بیکار باشه خیلی سخته حال و حوصله هیچ چیزی را ندارم بیشتر توی اتاقم می‌شینم گیم می‌زنم و گاهی هم فیلم می‌بینم، چت می‌کنم گاهی هم با دوستانم می‌رویم بیرون ولی خودتون می‌دونید دیگه بیرون رفتن هم خرج داره تا چقدر می‌شه ادم دستش جلو بقیه دراز باشه. ج) سارا دیپلم و خانه دار می‌گوید: صبح‌ها ساعت ۱۰ از خواب بلند می‌شوم و تا ظهر غذایی درست می‌کنم و همزمان سریال‌های ماهواره‌ای را دنبال می‌کنم سه تا عصر هم در هفته باشگاه می‌رم.

ج) فعالیت‌های رایج فراغتی

در این خصوص مقولات ورزش، فعالیت‌های هنری، استفاده از رسانه‌های جمعی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، خواندن کتاب و مجله، مسافرت، گوش دادن به موسیقی، مرادده با دوستان و رفتن به سینما، تئاتر و کنسرت و دیدن فیلم و سریال از رایج‌ترین فعالیت‌های فراغتی جوانان است.

د) پیامدهای انتخاب سبک فراغتی

در این خصوص پنج مقوله اجتماعی شدن و تعامل با دوستان، هویت یابی، بالا رفتن توانایی، کسب لذت و سلامت جسمی و روانی استخراج گردیده است.

۱- اجتماعی شدن و تعامل با دوستان

بیش از نیمی از آزمودنی‌ها عنوان کردند که مهمترین پیامد انتخاب فراغتشان تعامل با دوستان و قرار گرفتن در کنار همسالانشان است.

۲- هویت یابی

یافته‌ها نشان‌دهنده آن است که مخاطبین سعی داشتند با انتخاب نحوه فراغتشان مانند سبک موسیقی، نحوه فعالیت در فضای مجازی، انتخاب مکان تعامل با دوستان، انتخاب نوع ورزش، بازی‌های کامپیوتری و غیره به نوعی هویت یابی دست یابند به عنوان مثال هومن ۲۲ ساله و دانشجوی مکانیک می‌گوید من با دوستانم هفته‌ای یک بار به قهوه‌خانه عقیف آباد می‌رویم صبح‌های جمعه هم بعد از کوهنوردی در رستوران هفت خوان صبحانه می‌خوریم او دلیل این انتخاب را این مطلب عنوان کرد که این جاها با کلاس هستند و هر قشری نمی‌تواند وارد شود.

۳- بالا رفتن توانایی

حدود ۲۰ درصد از پاسخگویان مهمترین پیامد انتخاب فراغتشان را بالا رفتن توانایی‌هایشان اعلام کردند و گفتند تمایل دارند در حرفه، هنر و یا ورزش انتخابی و یا آموزش یک زبان خارجه توانا شوند.

۴- کسب لذت

کسب لذت از دیگر پیامدهای آزمودنی‌ها جهت گزینش فراغتشان بود به عنوان مثال امین دانشجوی رشته برق گفت ما با بچه‌ها تو خوابگاه دور هم جمع می‌شیم پاسور بازی می‌کنیم باشگاه می‌ریم، شنا می‌کنیم فوتبال بازی می‌کنیم، فیلم می‌بینیم بهر حال جونیم و باید خوش باشیم و از زندگی لذت ببریم.

۵- سلامت جسمانی و روانی و فرار از مشکلات

بخشی از پاسخگویان پیامد انتخاب نحوه فراغتشان را سلامت جسمی عنوان کردند و بخشی دیگر از سلامت روان و فرار از مشکلات نام بردند به طور مثال مریم ۳۰ ساله، دیپلم و خانه دار گفت بیشتر رمان می‌خونم و فیلم و سریال‌های ماهواره‌ای را می‌بینم این طوری وارد حال و هوای دیگه‌ای می‌شم و به مشکلات زندگی کم‌تر فکر می‌کنم.

۵) مقوله هسته‌ای: فراغت پدیده‌ای منعطف و متأثر از سرمایه‌های خانواده

تنوع بسیار زیادی در سبک فراغتی جوانان وجود دارد و آنها تحت تأثیر علل مختلف سبک‌های متفاوتی را دنبال می‌کنند. در جدول شماره (۱) مدل زمینه‌ای درک جوانان از علل و پیامدهای گذران اوقات فراغت ارائه شده است. بر اساس این مدل سرمایه‌های فرد و خانواده مهمترین علت گزینش سبک فراغتی می‌باشد و افراد

تفاوت‌های قابل ملاحظه‌ای رادركمیت و کیفیت گذران فراغت برحسب میزان برخورداری از سرمایه‌های مختلف اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی تجربه می‌کنند همچنین افراد بر حسب انواع و میزان سرمایه‌های موجود دارای طبع و ذائقه متفاوتی در خصوص گذران اوقات فراغت و دلایل این انتخاب هستند. در جمع‌بندی کلی از محتوای مصاحبه‌ها و یادداشت‌های محقق می‌توان پاسخگویان را در سه دسته دارای سرمایه‌های کم، متوسط و زیاد تقسیم‌بندی کرد و سبک فراغتی ویژه‌ای را به هر گروه نسبت داد.

الف) سبک فراغت پاسخگویان با سرمایه‌های فرهنگی / اقتصادی و اجتماعی کم

در این طبقه والدین اصولاً بی سواد و یا کم سواد بوده، محل سکونت این افراد بیشتر در مناطق پایین یا حاشیه‌ای شهر می‌باشد، خانواده فاقد اتومبیل و یا اتومبیل‌های ارزان قیمت و یا ماشین‌های باری مانند وانت و یا نیسان هستند، همچنین سطح درآمد این خانواده‌ها عموماً درآمد پایینی داشته و بخش بزرگی از درآمد صرف تامین نیازهای اولیه‌ای مانند خوراک، مسکن، و هزینه خدمات شهری مانند آب، برق و گاز می‌شود و کمتر هزینه‌ای جهت صرف در خصوص اوقات فراغت باقی می‌ماند در بیشتر موارد بررسی شده در این گروه گذران اوقات فراغت برنامه‌ریزی شده نیست و تماشای تلویزیون از اصلی‌ترین طرق گذران اوقات فراغت محسوب محسوب می‌گردید بطوری که فیلم‌ها و سریال‌های ایرانی و سریال‌های ماهواره، بیشترین طرفدار را در بین این گروه داشته است.

در این گروه دختران محدودیت‌های زیادی را در گذران فراغت تجربه می‌

کردند. آنها بیشتر در خانه می‌مانند و رفت و آمد دوستانشان به خانه آنها کم بوده و دوستان محدودی دارند. باین گروه بخش مهمی از اوقات فراغت خود را صرف کمک به مادر در انجام کارهای خانه کرده و به تمرین آشپزی و خانه داری جهت زندگی آینده می‌پردازند. در این گروه دختران هنرهایی را می‌آموزند که کاربردی برای آنها داشته باشد و احیاناً در آینده برای آنها مفید واقع شود. به عبارت دیگر هنرهایی را می‌آموزند که یا درآمدزا باشد و یا سبب صرفه جویی خانواده شود که از جمله می‌توان از تمایل دختران این طبقه به هنرهایی مانند فرش بافی، خیاطی، بافندگی و گل سازی نام برد.

پسران نوجوان و جوان متعلق به این دسته وقت زیادی از اوقات خود را در خیابان و پارک با دوستانشان می‌گذرانند. به ورزش‌های توپی مانند فوتبال و کشتی و بدنسازی و رفتن به زورخانه علاقه‌مند هستند و در زمان‌های که فراغت بیشتری دارند بخش قابل توجهی از آنها تلاش می‌کنند در مغازه‌ای به شاگردی پرداخته و فن و یا هنری را بیاموزند که هم درآمدی را برای آنها به وجود آورد و هم بتواند آمادگی‌های لازم را برای یافتن و برگزیدن شغلی در آینده به وجود آورند.

آشنایی زیادی در بین اعضای این طبقه با سبک‌های موسیقی وجود ندارد و هیچ کدام تا کنون در کنسرت موسیقی شرکت نکرده بودند. در بین آنها گوش کردن به موسیقی‌های پاپ بالاترین طرفدار را داشت. میزان مطالعه در بین افراد این طبقه کم است. و عمدتاً مربوط به مطالعه درسی جوانان است و تنها تعداد معدودی از دختران به مطالعه رمان‌های عاشقانه ایرانی می‌پردازند، فروانی استفاده از سینما در این گروه بین پسران بیش از دختران می‌باشد. مسافرت در بین اعضای این طبقه محدود است و عمده مسافرت‌ها به مسافرت‌های درون استانی که خانواده دارای اقوامی در آنجا است و

همچنین مسافرت‌های زیارتی خلاصه می‌شود. بخش بزرگی از مسافرت‌ها توسط اتوبوس صورت گرفته و اسکان در منزل آشنایان و استفاده از چادر مسافرتی فراوانی بیشتری دارد. در منزل افراد این طبقه وسایل نقاشی یا وجود نداشته و یا در حد وسایل بسیار ابتدایی است و در خصوص وسایل موسیقی نیز دایره بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده بود. کتابهای موجود نیز بیشتر کتاب‌های درسی بوده و تعداد کتاب‌های غیر درسی بسیار معدود است که عمدتاً مشتمل بر کتاب‌های قران، مفاتیح و حافظ می‌باشد.

ب) سبک فراغت پاسخگویان با سرمایه‌های فرهنگی / اقتصادی و اجتماعی متوسط

الگوهای فراغتی نوجوانان و جوانان در این طبقه تا حدودی از الگوی گذران اوقات فراغت در درون خانه فاصله گرفته و افراد بخش زیادی از زمان فراغت خود را در بیرون از خانه سپری می‌کنند، بنحوی که حضور دختران این طبقه در مراکز خرید قابل ملاحظه است. همچنین حضور در کافی شاپ‌ها و رستوران‌های ارزان قیمت از جمله تفریحات جوانان در این گروه است. میزان آشنایی افراد مورد مطالعه در این طبقه در خصوص موسیقی بیشتر از طبقه پایین و کمتر از طبقه بالا است. همچنین موسیقی‌های پاپ و رپ ایرانی طرفدارهای بیشتری دارد چنانچه موسیقی رپ در بین نوجوانان و جوانان پسر رواج بالا تری نسبت به دختران داشت. افراد در این طبقه به طور میانگین حدود دو تا سه ساعت در روز را به گوش دادن به موسیقی اختصاص می‌دهند. این گروه مسافرت‌های بین شهری نسبتاً زیادی داشتند که مقاصد آن هم زیارتی و هم تفریحی بوده است. بسیاری از آنها در مسافرت جهت اسکان از خانه‌های

معلم، مهمانسراهای ادارات استفاده کرده و از خدمات تورهای ازان قیمت‌تری که اسکان در هتل‌های یک تا سه ستاره را در برنامه خود داشتند کمک می‌گرفتند و در موارد معدودی نیز از چادرهای مسافرتی استفاده کرده بودند. این گروه عموماً از اتومبیل‌های شخصی و قطار جهت مسافرت استفاده می‌کردند و در بین کسانی که با مشکل زمان مواجه بودند و یا امکان مسافرت هوایی با تورهای ارزان قیمت تر برای آنها فراهم می‌شد و کسانی که در طبقه متوسط بالا قرار داشتند سفرهای هوایی رواج بیشتری داشت. افراد این طبقه سفرهای معدودی به خارج کشور داشتند که بخش عمده آن سفر به کشورهای نزدیکی چون ترکیه، ارمنستان و دبئی بود. این گروه نسبت به طبقه پایین‌تر دوستان بیشتری داشتند. میزان مطالعه کتاب‌های غیر درسی فراوانی بیشتری در بین آنها داشت و به طور متوسط حدود دو ساعت در هفته را به مطالعه اختصاص می‌دادند و در بین آنها مطالعه کتب دینی، رمان و شعر بیشترین طرفدار را داشت. استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی مانند واتساپ، تلگرام و اینستاگرام و فیس بوک سهم مهمی از گذران اوقات فراغت این قشر خصوصاً گروه جوان را به خود اختصاص می‌داد. هنرهایی مانند نواختن موسیقی و هنرهای تجسمی محبوب این گروه بود. دختران این گروه علاوه بر هنرهای ذکر شده به شرکت در کلاس‌های شیرینی‌پزی، تزئینات، خودآرایی علاقه داشته و زنان جوان خانه‌دار غیر شاغل نیز عموماً آموزش‌هایی در خصوص خیاطی گذرانده بودند. تلویزیون و ماهواره بخش قابل ملاحظه‌ای از گذران اوقات این گروه را به خود اختصاص می‌داد فیلم‌های سینمایی ایرانی و خارجی و موسیقی و شو بیشترین طرفدار را در بین افراد این گروه داشت. جوانان این طبقه از ورزش‌های ژیمناستیک، ایروبیک، شنا و تیراندازی و

پینگ پنگ و بدمینتون به عنوان ورزش‌های مورد علاقه خود در گذران اوقات فراغت یاد کردند.

افراد در این طبقه حضور بیشتری نسبت به طبقه پایین در سالن‌های سینما و تئاتر داشتند. همچنین وسایل فراغتی نیز در خانه‌های افراد این گروه از تنوع و کیفیت بالا تری برخوردار بودند چنانچه در بسیاری از منازل آنها وسایل ورزشی مانند توپ، راکت پینگ پنگ، بدمینتون، دستگاه‌های ورزشی مانند تردمیل و دوچرخه ثابت، آلات‌های موسیقی مانند گیتار، سه تار و در موارد اندکی ویلون و سنتور و وسایل صوتی و بصری وجود داشت. بعلاوه در خانه‌های افراد مورد بررسی دارای تنوع بیشتر کتاب بود بطوری که بین ۲۰ تا ۷۰۰ کتاب مشاهده گردید که میزان آن در بین طبقات متوسط جدید تحصیل کرده بیش از طبقه متوسط سنتی بود.

ج) سبک فراغت پاسخگویان با سرمایه‌های فرهنگی / اقتصادی و اجتماعی زیاد

در میان افراد این طبقه سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی به میزان بالایی وجود دارد. بسیاری از افراد این طبقه به هنر و ادبیات علاقه‌مندند و بیشتر از آموزش‌های اساتید خصوصی استفاده کرده و با گروه‌های همتای خود ارتباط دارند. گذران اوقات فراغت در بین آنها هدفمند است بطوری که وسایل بسیار متنوع و گسترده‌ای در منزل افراد این طبقه وجود دارد. که برخی از آنها عبارتند از آلات موسیقی مانند پیانو، و ویالون، کتابخانه‌های بزرگ و کتاب‌های متنوع، وسایل ورزشی مانند اسکیت، وسایل کوه نوردی، وسایل شنا، وسایل نقاشی و غیره.

افراد در این طبقه بیشتر تمایل به تماشای فیلم‌های سینمایی خارجی داشته و

بیشترین آشنایی را با سبک‌های موسیقی و هنری دارند، در موسیقی پاپ ایرانی و خارجی از محبوب‌ترین موسیقی‌ها در بین اعضای این گروه می‌باشد و اقبال به موسیقی سنتی با افزایش سرمایه‌های فرهنگی افزوده می‌شد. بعلاوه میزان مطالعه غیر درسی در این گروه خصوصاً در صورت غلبه سرمایه فرهنگی بیشتر می‌شود. بیشتر خرید وسایل آنها در سفرهای داخلی و خارجی و از کالاهای مارک انجام می‌شود. رفتن به سالن‌های کنسرت و تئاترهای فاخر و رستوران‌های گرانقیمت از جمله تفریحات دیگر این گروه است. این افراد مسافرت‌های داخلی و خارجی زیادی دارند که اصولاً هوایی است و در هتل‌های گران قیمت اسکان می‌یابند. اسب سواری، اسکیت، تنیس خاکی، بیلیارد و غیره از ورزش‌های مورد علاقه این گروه می‌باشد. همچنین خانه‌های آنها بسیار بزرگ و مجهز به استخر بوده و شنا از ورزش‌های مورد علاقه آنهاست. تمایل زیادی به استفاده از تلویزیون ندارند و به طور متوسط حدود یک ساعت در هفته مطالعه اختصاص می‌یابد و در بین آنها مطالعه کتب رمان، شعر و کتب تاریخی بیشترین طرفدار را دارد.

مدل ۱: مدل زمینه‌ای درک جوانان از علل و پیامدهای گذران اوقات فراغت

نتیجه‌گیری

اوقات فراغت و نحوه گذران آن از مباحث تازه‌ای است که پس از انقلاب صنعتی و رشد صنایع و فناوری، توجه جامعه‌شناسان را برانگیخته و به موضوعی مهم در حوزه علوم اجتماعی تبدیل شده است. نیاز به اوقات فراغت خاص یک قشر خاص نیست و بخش بزرگی از زندگی یک انسان صرف آن می‌شود که این لزوم توجه و برنامه‌ریزی برای آنرا به وجود آورده و سبب گردیده است بسیاری از کشورهای جهان با استفاده از نتایج تحقیقات و مطالعات، در پی یافتن الگوهای مناسب در جهت استفاده بهینه از اوقات فراغت در جوامع خود می‌باشند. با توجه به این که بخش بزرگی از جمعیت جامعه ما را جوانان تشکیل می‌دهند و برنامه‌ریزی مناسب اوقات فراغت جهت این گروه از اهمیت بالایی برخوردار است. با عنایت به تنوع وسایل فراغتی و فرصت‌ها و چالش‌های ممکن در خصوص گذران فراغت عدم برنامه‌ریزی صحیح و کارآمد ممکن است نتایج ناخوشایندی را برای جامعه به وجود آورد.

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد فراغت پدیده‌ای است منعطف که تفاوت‌های زیادی در کمیت و کیفیت آن وجود دارد. و عوامل گوناگون درانتخاب سبک فراغتی موثر است همچنین افراد پیامد‌های مختلفی را از این فعالیت‌ها انتظار دارند.

در این بررسی با روش کیفی علل و پیامدهای این پدیده مورد بررسی قرار گرفته است. مهمترین مقولات مستخرج از این تحقیق در خصوص عوامل مؤثر بر ذائقه جوانان و انتخاب سبک فراغتی آنها عبارتند از سرمایه‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی و مناسبات خانوادگی مانند وضعیت تاهل و وجود و تعداد فرزندان و رضایت

از زندگی زناشویی و همچنین عوامل زمینه‌ای مانند سن و جنس همچنین یافته‌ها نشان دادند که جوانان انتظار دارند این الگو برای آنها پیامدهایی مانند اجتماعی شدن و تعامل با دوستان، هویت‌یابی، بالا رفتن توانایی، کسب لذت و سلامت جسمانی و روانی را داشته باشد. بعلاوه در این مدل فراغت به عنوان پدیده‌ای منعطف و متأثر از سرمایه‌های خانواده به عنوان مقوله هسته‌ای در نظر گرفته شده است و یافته‌های این تحقیق مویید نظریه بوردیو می‌باشد.

رشد همه جانبه یک جامعه مستلزم نیروهای سالم، ماهر و توانمند است و جامعه باید برای تربیت چنین افرادی برنامه‌ریزی مناسبی داشته باشد زیرا اگر سیاست‌های جامعه نتواند افراد را در مسیر مناسب قرار دهد آسیب‌های زیادی بر آن جامعه وارد می‌شود لذا از آنجا که در جامعه افراد دارای میزان متفاوتی از این سرمایه‌ها هستند و انتظارات متفاوتی از اوقات فراغت خود دارند لازم است در سیاست‌گذاری‌ها تمایزات گروه‌های مختلف مورد عنایت قرار گرفته و با توجه به تفاوت سبک‌ها و سلیقه‌هایی که در بین گروه‌های مختلف وجود دارد برنامه‌ریزی متفاوتی جهت هر قشر صورت گرفته و استراتژی مناسبی اتخاذ گردد. در افراد دارای سرمایه‌های کم و متوسط اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی نیازمند حمایت‌های بیشتر هستند و دولت لازم است با تسهیل زمینه‌های کارآمد گذران فرغت و تشویق سازمان‌های مردم‌نهاد در این خصوص اقداماتی را انجام دهد. در این گروه‌ها فراغت‌های انفعالی و غیر فعال مانند تماشای تلویزیون و گردش در شبکه‌های مجازی بخش مهمی را به خود اختصاص می‌دهد و لازم برنامه‌های جهت رشد و استعدادها و توانایی‌های این گروه اتخاذ گردد. همچنین با توجه به سوق یافتن فعالیت‌های فراغتی به فعالیت‌های برون‌خانگی و

عدم وجود فضاهای مناسب شهری و مسایل اقتصادی و هزینه بر بودن استفاده از برخی از فضا های مناسب امکانات لازم خصوصاً جهت جوانان و خصوصاً دختران جوان فراهم آید. بعلاوه تسهیل زمینه‌های سفر جهت اقشار مختلف و تقویت نقاط گردشگری داخل کشور جهت کاهش صدور ارز از کشور از دیگر اقدامات لازم در این خصوص است.

منابع

- ابادری، یوسف و چاوشیان، وحید (۱۳۸۱)، طبقه اجتماعی تا سبک زندگی: رویکردهای نوین در تحلیل جامعه شناختی هویت اجتماعی، *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۲۰، صص ۲۷-۳.
- ابراهیمی، قربانعلی، بهنوئی گدنه، عباس (۱۳۸۸)، اوقات فراغت و هویت: بررسی جامعه شناختی رابطه اوقات فراغت با هویت شخصی در بین جوانان شهر بابلسر، *فصلنامه مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، سال پنجم، شماره ۱۴، صص ۱۲۷-۱۴۸.
- ابراهیمی، قربانعلی؛ مسلمی پطرودی، رقیه (۱۳۹۰)، اوقات فراغت، سرمایه فرهنگی و زنان (مطالعه موردی زنان شهرستان جویبار)، *زن در توسعه و سیاست*، روره ۹، شماره ۴، صص ۷۳-۹۱.
- ادیسی، افسانه؛ رحمانی خلیلی، احسان؛ حسینی امین، سیده نرگس (۱۳۹۱)، سرمایه فرهنگی و ذایقه فراغتی دانشجویان با رویکرد نظری بوردیو (مطالعه موردی دانشجویان تهران، *فصلنامه جامعه شناسی مطالعات جوانان*، سال دوم، شماره پنجم، صص ۵۰-۲۷.
- ارمکی، آزاد (۱۳۹۲)، هم اندیشی بررسی وضعیت نیروهای اجتماعی در ایران، *پژوهشکده علوم اجتماعی جهاد دانشگاهی*، به نقل از خبرگزاری ایستا، کد خبر ۹۲۱۲۱۷۱۱۲۶۴.
- بردیو، پیر (۱۳۹۳)، *تماز نقد اجتماعی و قضاوت‌های ذوقی*، ترجمه حسن چاوشیان، چاپ سوم، تهران: ثالث.
- بیرو، آلن (۱۳۸۴)، *فرهنگ علوم اجتماعی*، ترجمه باقر ساروخانی، چاپ چهارم، تهران: کیهان.
- پهلوان، منوچهر؛ برزیگر، فاطمه (۱۳۹۰)، بررسی گرایش به نحوه گذران اوقات فراغت در بین دختران مقطع متوسطه شهرستان آمل، *فصلنامه جامعه شناسی مطالعات جوانان*، سال دوم، شماره سوم، صص ۵۳-۶۶.

- پیرسون، کریستوفر (۱۳۸۰)، *معنای مدرنیت: گفتگو با انتونی گیدنز*، علی اصغر سعیدی، کویر.
- تامین، ملوین مارولین (۱۳۸۵)، *جامعه‌شناسی قشربندی و نابرابری‌های اجتماعی نظری و کاربردی*، عبدالحسین نیک گهر، تهران: توتیا.
- تند نویس، فریدون (۱۳۸۰)، بررسی نحوه گذران اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه‌های کشور با تأکید بر فعالیت‌های ورزشی، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد* دانشگاه تهران.
- تورکیلدسن، جرج (۱۳۸۲)، *اوقات فراغت و نیازهای مردم*، ترجمه: مهرداد میر دامادی، تهران: نشر مرکز.
- تپیا، مجتبی (۱۳۸۸)، بررسی رابطه پایگاه اجتماعی و اقتصادی و چگونگی گذران اوقات فراغت در بین دانشجویان جوان ۱۸-۲۹ سال دانشگاه علوم اجتماعی علامه طباطبایی، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.
- جعفری، روح‌الله؛ عزیزی، محمود؛ نو بخت حقیقی، محمدباقر (۱۳۹۳)، بررسی عوامل اثرگذار بر فرهنگ تئاتر و تبیین جایگاه آن در اوقات فراغت، *فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی*، سال سوم، شماره یازدهم، تابستان ۱۳۹۳، صص ۱۹۹-۲۴۴.
- حیدر آبادی، ابوالقاسم؛ پهلوان، منوچهر؛ رضایی، زهرا (۱۳۹۰)، نقش عوامل فرهنگی و اجتماعی در گرایش به موسیقی غرب در بین جوانان شهرستان آمل، *پژوهش‌نامه علوم اجتماعی*، سال پنجم، شماره اول، بهار ۱۳۹۰، صص ۷۳-۵۴.
- خادمیان، طلحه (۱۳۹۰)، *سبک زندگی و مصرف فرهنگی (مطالعه‌ای در حوزه جامعه‌شناسی فرهنگی و دیباچه‌ای بر سبک زندگی فرهنگی ایرانیان)*، تهران: موسسه فرهنگی-هنری جهان کتاب، چاپ سوم.
- خواجه نوری، بیژن، مقدس، علی اصغر (۱۳۸۷)، بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی

- مؤثر بر میزان گذران اوقات فراغت؛ مورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرستانی شهرستان آباده، پژوهش نامه علوم انسانی و اجتماعی، صص ۱۵۵-۱۳۳.
- ربانی، رسول؛ شیری، حامد (۱۳۸۸)، اوقات فراغت جوانان در تهران: بررسی جامعه شناختی الگوهای گذران اوقات فراغت جوانان در تهران، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، سال دوم، شماره ۸، صص ۲۰۹-۲۴۲.
- ریتزر، جورج (۱۳۷۴)، نظریه‌های جامعه‌شناختی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: علمی.
- رفعت جاه، مریم (۱۳۸۵)، جنسیت و اوقات فراغت در عرصه‌های زندگی شهری، فصلنامه انسان‌شناسی، ش ۴، صص ۷۹-۵۹.
- روجک، کریس (۱۳۸۸)، نظریه اوقات فراغت (اصول و تجربه‌ها)، ترجمه عباس مخبر، تهران نشر شهر.
- زاهد زاهدانی، سعید؛ عزیزی، جلیل (۱۳۹۱)، تأثیر فضای اجتماعی شهر بر گذران فراغت جوانان با تأکید بر فعالیت اجتماعی (نمونه مورد مطالعه جوانان کلان شهر شیراز)، مطالعات شهری، سال دوم، شماره سوم، صص ۱۰۸-۸۳.
- زواره، انسیه (۱۳۸۶)، مطالعه رابطه میان سبک زندگی و وضعیت سلامت زنان خانه‌دار در دو منطقه شمال و جنوب تهران با تأکید بر سنجش میزان آگاهی از حق سلامت، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس: دانشکده علوم انسانی.
- فکوهی، ناصر؛ انصاری مهابادی، فرشته (۱۳۸۲). اوقات فراغت و شخصیت فرهنگی، نمونه موردی دو دبیرستان دخترانه شهر تهران، نامه انسان‌شناسی، دوره او، شماره چهارم، پاییز و زمستان، صص ۶۱-۸۹.
- سعیدی، علی اصغر (۱۳۸۷)، تحول در مطالعات فراغت، فصلنامه مطالعات جوانان (ویژه فراغت)، شماره ۱۳، صص ۵۱-۳۱.

- فیضی، ایرج (۱۳۸۶). اوقات فراغت و سبک‌های فراغتی، *نشریه پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات*، صص ۱۸-۲۴.
- سازمان ملی جوانان (۱۳۸۱)، *بررسی وضعیت اوقات فراغت جوانان*، تهران، مؤسسه فرهنگی اهل قلم.
- شکوری، علی (۱۳۸۷)، سبک‌ها و الگوهای فراغتی در میان بخشی از جوانان شهر تهران، *فصلنامه مطالعات جوانان (ویژه فراغت)*، شماره ۱۳، ص ۱۲۹.
- شیخ، سعادت (۱۳۷۵)، *چگونگی پرداختن به فعالیت‌های فراغتی نوجوانان و جوانان شهر تهران*، تهران، دبیرخانه شورای عالی جوانان.
- عباس‌زاده، محمد؛ مبارک بخشایش، مرتضی و مینا معروف‌پور (۱۳۹۲)، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی اقتصادی و فرهنگی با نحوه گذران اوقات فراغت در بین دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر نقده، *مطالعات علوم اجتماعی ایران*، سال دهم، شماره سی و هشتم.
- عابدینی، صمد (۱۳۷۹)، بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر میزان گذران اوقات فراغت و میزان مصرف کالاهای فرهنگی، مطالعه موردی: شهر مرودشت، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، شیراز: دانشگاه شیراز، دانشکده علوم اجتماعی.
- علوی زاده، سید امیر (۱۳۸۵)، بررسی چگونگی و نحوه گذران اوقات فراغت بانوان شهر کاشمر، *فصلنامه جمعیت*، ش ۶۴ و ۶۳، صص ۶۱-۸۳.
- فاضلی، محمد (۱۳۸۲)، *مصرف وسبک زندگی*، انتشارات صبح صادق، تهران.
- فیضی، ایرج اوقات فراغت و سبک ای فراغتی، *نشریه پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات*، صص ۱۸-۲۴.
- کوزر، لیوئیس (۱۳۸۰)، *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی*، محسن ثلاثی، تهران، انتشارات علمی.
- استراوس، انسلم و جولیت کورین (۱۳۸۵)، *اصول روش تحقیق کیفی نظریه مبنایی*

رویه‌ها و شیوه‌ها، ترجمه بیوک محمدی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۲)، *جامعه‌شناسی*، منوچهر صبوری کاشانی. تهران، نشر نی.
- لطفی زاده (۱۳۹۱) در بررسی رابطه وضعیت گذران اوقات فراغت جوانان شهری با پایگاه اقتصادی و اجتماعی، *مجله بررسی آمار ایران*، سال ۲۳، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۱، صص ۲۳-۵۳.
- محمدپور، احمد؛ صادقی، رسول؛ رضایی، مهدی؛ پرتوی، لطیف (۱۳۸۸)، سنت، نوسازی و خانواده: مطالعه‌ی تداوم و تغییرات خانواده در اجتماع‌های ایلی با استفاده از رهیافت روش تحقیق ترکیبی، *زن در توسعه و سیاست*، دوره ۷ شماره ۴، صص ۷۱-۹۳
- محمدی، جمال؛ دادحیر، ابوعلی و فرزین محمدی (۱۳۹۱)، مناسبات سرمایه فرهنگی و سبک زندگی، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، دوره سیزدهم، شماره ۴، صص ۳-۲۱.
- معین، محمد (۱۳۶۳)، *فرهنگ فارسی*، چاپ ششم، تهران، امیرکبیر.
- مهدوی کنی، محمد سعید (۱۳۸۶)، مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی، *فصلنامه تحقیقات فرهنگی*، سال اول، شماره ۱۱، صص ۱۹۹-۲۳۰.
- منادی، مرتضی (۱۳۸۶). اوقات فراغت و چالش‌های آن، *مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ش ۸، صص ۱۶۵-۱۳۶.
- وبلن، تورستاین (۱۳۸۳)، *نظریه طبقه مرفه*، فرهنگ ارشاد، چاپ اول، نشر نی.
- هندری، لئو بی (۱۳۸۳)، *اوقات فراغت و سبک‌های زندگی جوانان*، ترجمه فرامرز ککولی دزفولی و مرتضی ملانظر، سازمان ملی جوانان، تهران، نسل سوم.
- هی وود، لس و همکاران (۱۳۸۰)، *اوقات فراغت*، محمد احسانی، تهران: نشر امید دانش.

- Abercombie, N. et al. (2000) *Contemporary British Society*. Polity press.

- Beck, U. (1992), *Risk society: towards a new modernity*, London, Sage.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital in handbook of theory and research for the sociology of education, J.G. Richardson (Ed.). New York: *Greenwood Press*, 241-258
- Bouedieu, P. (1984) *Distinction: A social critique of the judgment of taste*. London: R.K.P.
- Corrigan, P. (1997) *the sociology of consumption*. London: sage.
- Ester Cerin, Eva Lesli. (2008). "How Socio economic Status Contributes to Participate in Leisure – time", *Journal of Social Science and Medicine*, 2596-2609.
- Giddens, A. (1991) *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: polity press.
- Hunnicutt, B.K. (1988), *work without end. Abandoning shorter hours for the right to work*. Philadelphia: temple university press.
- Katz & Gerro, Tally. (1999), cultural consumption and social stratification: Leisure activities, musical tastes and social location. *Sociological perspectives*, Vol.42, No 4, p244.
- Mattingly, Marybeth j., Bianchi, Suzanne m., 2003, gender difference in the quantity and Quality of free time: the us experience, *social forces*, volume 81, number3, March 2003: 999-1030
- North, A. C., Hargreaves, D. J. and O'Neill, S. A. (2000) the importance of music to adolescents. *British Journal of Educational Psychology*, 70, 255-272.
- Rojek, C. (1990), Emancipation and Demoralization: contradicting approaches in the sociology of leisure, *Leisure Studies*, No 2, pp 96-83.
- Thyra C. Uth (1996). *Definition of Lifestyle and its Application to Travel behavior*. PhD student. Department at the Aarhus school of Business. Aalborg, Denmark
- Turner, B.S. (1998) *Cultural citizenship*. London: sage publication.
- Torkildsen, G. (2001), *Leisure and Recreations Management*, New York: Spon Press.

- Wegner, L. Alan J. Flisher, M. Carl L. (2006), Leisure Boredom and Substance Use among High School Students in South Africa, *Journal of Leisure Research*, Vol. 38, No. 2, p.249-299.